

H > Články > Kánon 2.0: Podívat se do očí těm, koho odmítáme chránit

KÁNON 2.0: PODÍVAT SE DO OČÍ TĚM, KOHO ODMÍTÁME CHRÁNIT

Jak moc a jak přesně jsou literatura, mocenské hierarchie a literární kánon propojené? Tato otázka je v různých podobách materiálem pro neutichající diskusi přinejmenším od první poloviny devadesátých let.

Literární kritik a historik Harold Bloom byl toho názoru, že konkrétně americká kultura je natolik rozmanitá, že nikdy nevypráví jediný příběh, i proto je tak úspěšná a ve světovém měřítku má ve svém dopadu hegemonní rysy. Literární teoretik ovlivněný sociologií John Guillory, jehož kniha *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* vyšla rok před *Kánonem západní literatury*, ovšem vycházel z Bourdieho konceptu kulturního kapitálu a v kánonu, povinné četbě, kurikulu nebo jakkoli jinak pojmenovaném seznamu uznávaných děl viděl právě kulturní kapitál. Abychom si ho mohli opatřit, musíme znát tu kulturu, kterou uznává elita dané společnosti. Je asi celkem nasnadě, že elita, na rozdíl od celé rozmanité americké společnosti, v oblasti diverzity trochu kulhá.

seriál Kánon 2.0

Literární teoretičky či spisovatelky, které jsem citovala [v úvodu k tomuto seriálu](#), často upozorňují, že literární kánon určuje to, co je obecně lidské, a rozhoduje, jaké problémy stojí za zamyšlení celé širé společnosti. Tím vlastně potvrzují Guilloryho náhled na kánon jako na součást kulturního kapitálu, který umí skvěle reprodukovat nerovnosti. A vzhledem k tomu, jak vypadá nejen Bloomův západní kánon nebo výčet čítankových jmen až do 20. století, ale i vzhledem k podobě maturitních seznamů četby současných českých středních škol, se jako největší problémy lidstva jeví romantické patálie rozervaných mladíků či pohled těchto mladíků na válku. Pověstná a stejně pověstně zpochybňovaná schopnost literatury budovat empatii se tak tady ve velkém procentu textů, jejichž znalost patří ke všeobecnému vzdělání, týká empatie především ve vztahu k mužům — bílým, vzdělaným, majetným, heterosexuálním, nezpochybňujícím genderovou binaritu. Čest výjimkám.

Spisovatelka, akademička a queer teoretička [Kathryn Bond Stockton](#) [v podcastu The Ezra Klein Show](#) na začátku srpna mluvila o tom, že až do svých jednadvaceti let neviděla na vlastní oči, ani ve filmu nebo v televizi, nikoho, kdo by byl gay, o nebinárních nebo trans lidech nemluvě. Nejen díky internetu, ale i díky tomu, že právě internet udělal z LGBTQ+ knih artikl s komerčním potenciálem a rozšířil tak pestrost nabídky mainstreamových knihkupectví, je LGBTQ+ reprezentace dnes mnohem dostupnější. Mladí lidé si tak nemusí připadat jako z jiné planety, jak popisuje své dospívání Bond Stockton.

Jenže tenhle trend trvá sotva pár let a už se proti němu staví konzervativní odpor, který rozhodně vypadá částečně komicky, jak řekl historik Ibram X. Kendi: „Nečekal jsem, že si Ted Cruz přečte mou knihu, kterou chce zakázat, ale že si evidentně nepřečetl ani její verzi pro děti...“ Avšak jeho temnou stránkou jsou verbální i fyzické útoky na LGBTQ+ lidi, násobně vyšší výskyt depresí, úzkostí a dalších psychických onemocnění, sebevraždy, sexuální násilí a vylučování lidí

z veřejného života posvěcované legislativou. Tvrdit vašemu elektorátu, že LGBTQ+ lidé chtějí především obtěžovat děti, získávat medaile v genderově binární kategorii, do které by neměli patřit, nebo zničit konkrétně vaši rodinu, to samozřejmě nejlépe jde, když s trans mládeží nebo třeba gay učitelstvem nemáte žádnou zkušenost a nejste schopni si ani vzdáleně představit, jak vypadá jejich každodenní zkušenost a jaké problémy řeší.

Mimochodem, i když odhlédneme od snah konzervativců v USA dostat ze škol a z veřejného prostoru knihy věnující se rase a genderu, i když budeme neskutečně velkorysí v tom, jaká díla je možné do kánonu počítat, pořád bude nerovnost v reprezentaci obrovská. Životní způsoby, zkušenosti, volby a osudy literárních postav reprezentujících bílého heterosexuálního čtenáře jsou pestré, najdou se tu špatné i dobré konce, taková postava se může stát kýmkoli a dělat cokoli. Konkrétně v případě LGBTQ+ postav, pokud už se do literárního mainstreamu nebo dokonce kánonu proboují, je ale situace úplně jiná — úspěšné a uznávané LGBTQ+ knihy totiž obvykle spojuje utrpení. Literární díla, která tematizují homofobii, transfobii a genderově podmíněné násilí, jsou rozhodně důležitá, jednak proto, že reprezentují velmi zásadní aspekt žité reality, a také proto, že právě skrze ni je jistě možné empatii vzbudit. Jenže *trauma plot*, tedy trauma jako hlavní a často jediná zápletka románu, s sebou nese spoustu negativ.

Literární kritička Parul Sehgal [v článku pro The New Yorker](#) z konce loňského roku na mnoha příkladech z vysoké literatury i popkultury popisuje, jak dokáže trauma, pokud je podané doslovně a jako nejzásadnější element vyprávění, postavy zplošťovat, a dokonce je i zbavovat empatie k utrpení ostatních. Naznačuje i politický rozměr takřka narcistního zaměřování se na trauma — to převádí násilí na osobní úroveň, psychologii postavy redukované na oběť odvozuje od konkrétního incidentu a potlačuje tak nejen pozitivnější narativy, ve kterých je prostor pro naději, ale také odvádí pozornost od širšího společenského a politického kontextu, ve kterém se traumatizovaní

hrdinové a hrdinky pohybují. Trauma je bohužel součástí života mnoha LGBTQ+ lidí, nelze je však redukovat jen na oběti či přeživší, a to ani v literatuře. Pro LGBTQ+ mládež je pestrá reprezentace osudů mimo *trauma plot* zásadní, jak ukazují projekty a koncepty jako It Gets Better nebo Trans Joy. Pro každého, kdo chce skutečně porozumět tomu, jak vypadají LGBTQ+ životy, a díky tomu dokázat lépe bojovat za práva LGBTQ+ lidí, je literatura se širším než jen traumatickým záběrem lepším zdrojem empatie.

Existuje naštěstí řada beletristických i autobiografických děl, která *trauma plotu* neodpovídají a umožňují nahlédnout konkrétně životy trans lidí v mnohem pestřejší podobě, než jakou nabízejí policejní statistiky (které ale zároveň nepopírají). Young adult je v tomto ohledu jako obvykle napřed. Román *Felix až navěky* od Kacen Callender vyšel česky letos v červenci, hrdina knížky Felix je černošský trans student umění a kromě studia a vlastní identity řeší třídní rozdíly se stejným nasazením jako instagramové drby. Kacen Callender

používá zájmena they/them a řadu aspektů identity s Felixem sdílí. Příběh se odehrává ve velmi rozmanitém a liberálním prostředí, transfobie i homofobie jsou tu sice přítomné, ale jen v relativně bezpečné podobě a jako jeden z mnoha aspektů Felixova života. Příběh je vlastně romantika se šťastným koncem, zároveň se ale genderu a sexualitě věnuje otevřeně a s respektem a pro mnoho staršího čtenářstva může jít o skvělý pohled do života LGBTQ+ mládeže. *Felix až navěky* se do knihovny rozhodně skvěle hodí vedle young adult příběhu *Mazel* od Akwaeke Emezi, který česky vyšel vloni. Jeho hrdinka je trans dívka a v jejím fikčním světě sice existuje nebezpečí, to ale nemá s její genderovou identitou nic společného. Děti tu se zlem bojují s pomocí fantastické bytosti, kterou zrodila kreativita a která přichází bojovat s naivitou a zaslepeností dospěláků. *Mazel* je unikátní tím, že tu postavy — děti i rodiče — jsou trans či nebinární vlastně jen tak mimochodem.

Kniha *Detransition, Baby* od Torrey Peters byla nominována na Bailey's Women's Prize for Fiction a už tím způsobila značnou kontroverzi, protože autorka je trans žena. Že jsou trans ženy ženami, tu pro jistotu zopakují, každopádně na rozdíl od Torrey Peters je to s identitou některých postav v knize mnohem složitější. Hlavní hrdinka Reese je trans žena, která má za sebou řadu traumat, zpracovává je ovšem dost svérázně a neváhá se řídit po hlavě do dalších. Její bývalá přítelkyně Amy, která prošla detranzicí a opět používá mužský rod a jméno Ames, jí navrhně, aby společně s jeho — Amesovou — novou přítelkyní, která je cis ženou, vychovávali dítě. Zápletka působí jako z romantické komedie, ke kterým se mimochodem text odkazuje. *Sex ve městě* tu není jen součástí blurbu na obálce, ale konceptem, ke kterému se Reese vztahuje jako k určitému privilegii, o němž by si generace trans žen bez ní nemohly ani nechat zdát — místo kariéry, dětí, zábavy nebo manžela se rozhodovaly mnohem spíš o tom, jestli vůbec mohou přežít, když budou samy sebou.

Román *Detransition, Baby* získává velmi rozporuplné ohlasy, tam, kde

někdo vidí autentickou zkušenost trans ženy a sociální kritiku transfobie, nachází jiní misogynii. Jedno ale Torrey Peters nelze upřít, určité aspekty životní zkušenosti trans žen, které popisuje, by šlo jen těžko předat jinak než v románu. Zmiňuje fakta, která je možné

Články

Časopis

Hostcast

O nás

Obchod

H70 | Časopis Host 7 dní online

dostávají podobné momenty sílu, která má potenciál budovat empatii nejen k někomu, kdo trpí, ale k mnohovrstevnatým, nejednoznačným, váhavým, bolestným i radostným životům lidí, kteří jsou jinak v médiích vykreslováni buď jako predátoři, nebo — je strašné říct, že v lepším případě — jako oběti.

Zkušenost každodenního života trans a nebinárních lidí zprostředkovávají také dvě útlá, nicméně silná autobiografická díla. Vivek Shraya v knize *I'm Afraid of Men* ukazuje, jak utlačivá dovede

maskulinita být nejen pro mladou trans dívku, která je nucena do mužské role, ale jak nebezpečná zůstává i pro dospělou trans ženu. Pozoruhodně literárním stylem kritizuje genderovou binaritu a především to, jak nízké nároky klade na muže, přičemž se nezastavuje ani před kritikou sama sebe před tranzicí. Alok Vaid Menon má, stejně jako Vivek Shraya, na kontě už několik knih, jejich dílo zahrnuje i poezii a vizuální umění. V textu *Beyond the Gender Binary* kritizuje transfobii, heteronormativitu i misogynii, především ale ukazuje, jak utlačivá je genderová binarita pro každého, ať už se s jednou z variant identifikuje, nebo ne. Alok Vaid Menon píše a mluví o spojení rasismu, kolonializace, homofobie, misogynie i transfobie a věnuje se také vztahům mezi legislativou, násilím ve veřejném prostoru, osvobozením a duševním zdravím. Z hlediska žité zkušenosti genderu a intersekcionalního boje proti útlaku jde bezpochyby o jednu z nejpozoruhodnějších osobností.

Gender je *queer*, tedy podivný, pro každého, tvrdí Kathryn Bond Stockton. Všichni narážíme na stereotypy, které nám nevyhovují, na očekávání, která nechceme naplňovat, nebo se třeba ocitáme v pozici moci, kterou ale nechceme využívat, protože si uvědomujeme důsledky. Když Bond Stockton mluví o tom, jak pracuje s LGBTQ+ studentstvem na univerzitě v Utahu, vyjadřuje přání, aby se nikdo nebál vejít do posluchárny přesně takový, jaký je. „Ať si pomyslí: Víím, že mám právo tu být. Víím, že s vámi chci sdílet svůj pohled na svět, který stojí za to. Jen si zkuste odolat téhle kráse.“ Vlastní coming out v době, kdy bylo nelegální být gay, pak komentuje tak, že prostě musela ve veřejném prostoru být vidět, že si lidé kolem ní musí uvědomit, že s ní sdílí lidskost. „Chci, abyste viděli, koho odmítáte chránit.“ I já chci, aby všichni, kteří nebojují za trans práva, viděli, koho odmítají chránit. A literatura v tom opět umí sehrát svou roli.

Autorka je spolutvůrkyní podcastu Do slov spolu s Ondřejem Lipárem.

Pošleme vám každý měsíc to nejzajímavější na e-mail

e-mail

Přihlásit k odběru

H7O | Časopis Host 7 dní online Články

Časopis
Hostcast
O nás
Obchod
Kontakt
Předplatné

Spolek přátel vydávání časopisu HOSTRevue Host vychází s laskavou finanční podporou
Beethovenova 25/4
657 42 Brno-střed
objednavky@casopishost.cz
+420 775 995 695

Ministerstva kultury ČR, Státního fondu kutury ČR
a statutárního města Brna.